

- аквакультурі. – Київ: Інститут зоології НАН України, 1998. – 112 с.
2. Заїченко Н. В. Індикаторне значення паразитів риб для оцінки екологічного стану водних об'єктів // Науково-практичний журнал «Екологічні науки». – 2015. – Вип. 9. – С. 60-67.
 3. Методи гідроекологічних досліджень поверхневих вод // О.М. Арсан, О.А. Давидов, Т.М., Дьяченко та ін.; за ред. В. Д. Романенка. – НАН України. Інститут гідробіології. – К.: ЛОГОС, 2006. - 408 с.

УДК 595.788

**АНАЛІЗ ВИДОВОГО РІЗНОМАНІТТЯ РОДИНИ
SPHINGIDAE (LEPIDOPTERA, INSECTA)
В ЕНТОМОЛОГІЧНИХ КОЛЕКЦІЯХ ТНПУ
ім. В. ГНАТЮКА**

Бортник Х. В., Голіней Г. М., Прокоп'як М. З.

Тернопільський національний педагогічний університет імені
Володимира Гнатюка

E-mail: bortnyk1306@gmail.com

Ряд Лускокрилі Lepidoptera – один із чисельних рядів комах, який поширений на всіх континентах крім Антарктиди. У фауні України налічується до 8 тис. видів. 55 видів занесено до Червоної книги України (2009 р.) [5].

Родина Бражники (Sphingidae) представлена переважно вечірніми і нічними метеликами, які мають вузькі витягнуті крила у розмаху до 18 см. Передні крила довші за задні. Мають довгі, веретеноподібні вусики. У бражників дуже довгий хоботок, який перевищує у кілька разів довжину тіла, тільки у деяких видів короткий. Черевце в них подовжене, веретеноподібне, на кінці лусочки зібрані у вигляді пензлика або широкої щітки. На обтічному тілі найчастіше за все є характерний візерунок. Гусінь переважно яскраво забарвлена з косими смугами і плямами у вигляді очей. Характерною особливістю гусені є на задньому кінці щільний нарост – «ріг», який також є у лялечки, хоча деякі види позбавлені його.

Гусені бражників розвиваються переважно на деревних і

чагарникових породах, нечасто на трав'янистих рослинах. Вони відрізняються вузькою харчовою спеціалізацією і найчастіше здатні житися тільки на одному або декількох близькоспоріднених видах рослин. Деякі види відомі як другорядні шкідники сільського і лісового господарства. У лісах завдають незначне пошкодження хвойним і широколистяним породам, а в садах – плодовим культурам.

У світовій фауні відомо близько 1200 видів. Родина у фауні України представлена 24 видами. Вивчення видового різноманіття родини Бражникові є актуальним, оскільки, згідно літературних джерел [3, 4] родина на території України досліджена частково. Тому щорічний моніторинг виявлених видів у різних областях допоможе відслідковувати чисельність окремих видів цієї родини, що є важливим для збереження біорізноманіття.

Метою дослідження був аналіз видового різноманіття родини Бражники в ентомологічних колекціях Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Матеріалом для аналізу видового різноманіття цієї родини слугували ентомологічні колекції, у яких представлені як матеріали власних досліджень, так і матеріали, зібрані студентами хіміко-біологічного факультету під час навчальних практик із зоології (безхребетні тварини), а також ентомологами-любителями. До результатів додані комахи, які були відловлені у 2021 і 2022 роках у Закарпатській, Тернопільській і Хмельницькій областях.

Матеріал було зібрано згідно із загальноприйнятими в зоології методиками. Використовували ручний збір тварин, метод лову та косіння ентомологічними сачками. У лабораторних умовах аналізували таксономічну приналежність ентомологічного матеріалу, використовуючи сучасні визначники комах, атласи та доступні он-лайн електронні версії визначників.

Збір ентомологічного матеріалу лускокрилих проводили з урахуванням норм природоохоронного законодавства (Червона книга України, 2009) [5].

Проаналізувавши видовий склад комах у ентомологічних колекціях, визначено 12 видів із цієї родини: хоботник звичайний

Macroglossum stellatarum (Linnaeus, 1758), бражник мертва голова *Acherontia atropos* (Linnaeus, 1758), бражник сосновий *Sphinx pinastri* (Linnaeus, 1758), бражник бузковий *Sphinx ligustri* (Linnaeus, 1758), бражник винний середній *Deilephila elpenor* (Linnaeus, 1758), бражник молочайний *Hyles euphorbiae* (Linnaeus, 1758), бражник берізковий *Argius convolvuli* (Linnaeus, 1758), бражник тополевий *Laothoe populi* (Linnaeus, 1758), бражник прозерпіна *Proserpinus proserpina* (Pallas, 1772), бражник дубовий *Marumba quercus* (Denis & Schiffermüller, 1775), бражник липовий *Mimas tiliae* (Linnaeus, 1758) і бражник очкастий *Smerinthus ocellata* (Linnaeus, 1758). Досліджені комахи належать до 11 родів: *Macroglossum*, *Acherontia*, *Sphinx*, *Deilephila*, *Hyles*, *Argius*, *Laothoe*, *Proserpinus*, *Marumba*, *Mimas* і *Smerinthus*.

У 2021 році ентомологічні колекції поповнились видами, зібраними студентами під час проходження навчальної практики із зоології (безхребетні тварини). Матеріали були знайдені у Закарпатській, Тернопільській і Хмельницькій областях. У цьому році ентомологічні колекції родини доповнились знайденим видом бражником винним малим *Deilephila porcellus* ([Linnaeus, 1758](#)), який належить до роду *Sphinx*.

У 2022 році ентомологічні колекції поповнились видами з родини Sphingidae, які були знайдені у Тернопільській і Хмельницькій областях. Переважно колекційний матеріал представлений наступними видами: хоботник звичайний *Macroglossum stellatarum*, бражник винний середній *Deilephila elpenor*, бражник берізковий *Argius convolvuli* і бражник молочайний *Hyles euphorbiae* [1].

До «Червоної книги України. Тваринний світ» (2009) занесені 7 видів бражникових: бражник мертва голова *Acherontia atropos*, бражник прозерпіна *Proserpinus proserpina*, бражник дубовий *Marumba quercus*, бражник хорватський *Hemaris croatica*, бражник скабіозовий *Hemaris tityus*, бражник карликовий *Sphingonaepiopsis gorgoniades*, бражник південний молочайний *Hyles nicaea* [5].

У навчально-методичному кабінеті «Зоологічний музей» у стендовій колекції «Комахи Червоної книги України» з родини Бражники (Sphingidae) представлені види: бражник мертва голова *Acherontia atropos* і бражник прозерпіна *Proserpinus proserpina*

[2].

У всіх видів природоохоронний статус – рідкісний. Через паління трави, використання пестицидів, зменшення природних біотопів, негативну сільськогосподарську діяльність видове різноманіття родини Бражники зменшується.

Список літератури:

1. Голіней Г. М., Бортник Х. В., Прокоп'як М. З. Родина Бражники (*Sphingidae*) у ентомологічних колекціях Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Актуальні проблеми вивчення ентомофауни західного регіону України : збірник тез наук.-практ. конф. (Львів, 25 жовт. 2022 р.). Львів : Державний природознавчий музей НАН України, 2022. С. 5–6.
2. Голіней Г. М., Павуляк А. І., Прокоп'як М. З. Комахи Червоної книги України в ентомологічній колекції Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Тернопільські біологічні читання – Ternopil Bioscience – 2022 : матер. VI міжнар. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 4–5 лист. 2022 р.). Тернопіль : Вектор, 2022. С. 41–44.
3. Дмитрів В. В., Голіней Г. М. Комахи Червоної книги України в зоологічних фондах кафедри ботаніки та зоології ТНПУ імені Володимира Гнатюка. Євроінтеграція екологічної політики України : матер. Всеукр. наук. конф. (Одеса, 29–31 трав. 2019 р.). Одеса : ОДЕКУ, 2019. С. 235–236.
4. Капелюх Я. І. Бражники (*Shingidae*) природного заповідника «Медобори». Біорізноманіття та його збереження. 2002. С. 28–31.
5. Червона книга України. Тваринний світ / за ред. І. А. Акімова. Київ : Глобалконсалтинг, 2009. 600 с.